

Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară a Banatului

“Regele Mihai I al României” din Timișoara

FACULTATEA DE MANAGEMENT AGRICOL

Drd. TRIFU L. SORINA

TEZĂ DE DOCTORAT

***CERCETĂRI PRIVIND FONDURILE DE PREADERARE
ACCESATE DE ROMANIA SI ROLUL EXPERIENTEI
ACUMULATE PENTRU REPUBLICA SERBIA IN VEDEREA
ACCESARII IN PERIOADA URMATOARE***

Conducător Științific :

Prof.Univ.Dr. CSOSZ IOAN

Timișoara

2018

REZUMAT RESUME

Problema finanțării mediului rural și activităților specifice acestuia nu este una nouă. De-a lungul timpului identificarea unor surse de finanțare a mediului rural a constituit un subiect actual, iar problematica finanțărilor europene este un subiect și mai dezbătut. Fondurile europene reprezintă un catalizator important pentru dezvoltarea satului și mediului rural, cu toate componentele aferente, în condiții durabile, motiv pentru care prezenta lucrare abordează o temă de actualitate. Teza de față nu își propune să rezolve nici pe departe problemele finanțării din spațiul rural, ci doar să atragă atenția și să stimuleze interesul pentru această temă de actualitate. Scopul tezei este acela de:

- a sublinia faptul că fondurile europene reprezintă o alternativă de a rezolva foarte multe probleme ce privesc mediul rural;
- fondurile europene reprezintă principalul catalizator pentru realizarea dezideratului dezvoltare rurală;
- identificarea gradului de dezvoltare a arealului ales și a contribuției fondurilor europene la acest grad de dezvoltare.

Motivatia alegerii temei consta in intentia, din partea autorilor, de a da acestei zone Voivodina ,care face parte din Republica Serbia si in care locuieste un mare numar de cetateni romani ,o reala sansa de a cunoaste si de a se adapta la legislatia Uniunii Europene .Acest lucru este posibil datorita faptului ca Romania a trecut deja prin legislatia privitoare la fondurile de preaderare si de postaderare,din care a atras numeroase foloase.

În scopul atingerii dezideratului propus au fost urmărite o serie de obiective specifice, respectiv:

- fondurile de preaderare si rolul acestora in sustinereadezvoltarii spatiului rural
- studiul fondurilor europene de pre și postaderare la uniunea europeană
- metodologia cercetării
- cercetari privind fondurile de preaderare accesate de romania. Experienta acumulata
- cercetări privind Republica Serbia și nevoia de finanțare a dezvoltării rurale durabile
- cercetări privind fondurile de preaderare accesate de Republica Serbia. Analize și propuneri
- studiu de caz privind gradul de multumire a populatiei cu privire la fondurile de dezvoltare

Teza de doctorat intitulată „**Cercetări privind fondurile de preaderare accesate de Romania și rolul experienței acumulate pentru Republica Serbia în vederea accesării în perioada următoare**” este structurată pe două părți, una de documentare științifică, una de cercetări proprii, ambele părți fiind materializate în șapte capitole.

Prima parte a tezei, cea a cercetărilor bibliografice, cuprinde două capitole. Primul capitol „**Fondurile de preaderare și rolul acestora în susținerea dezvoltării spațiului rural**” face o clarificare a mai multor aspecte:

- particularitățile și componentele spațiului rural ca loc de implementare a fondurilor europene;
- finanțarea europeană-posibilitate de susținere a agriculturii și dezvoltării rurale;
- dezvoltarea rurală durabilă-obiectiv major al finanțării europene.

Spațiul rural nu are o structură omogenă, ci dimpotrivă foarte diversificată. In aceeași măsură vor diferi și politicile care pot conduce la dezvoltarea economico-socială a spațiului rural. Activitățile economice, care se desfășoară în mediul rural, sunt foarte puțin diversificate, viața economică a satului românesc fiind dominată de agricultură. Industria este un sector economic puțin diversificat și dezvoltat în spațiul rural. Dacă luăm în discuție serviciile în spațiul rural, acestea nu numai că nu sunt dezvoltate, dar în unele zone aproape lipsesc cu desăvârșire. *Uniunea Europeană s-a ocupat de problemele din zonele rurale implementând propria politică de dezvoltare rurală.* Multe din abordările tradiționale nu mai sunt adecvate economiei de piață și, în special, mediului rural, având în vedere noile cerințe. Astfel se impune o abordare modernă a acestuia, ținând cont că spațiul rural deține o mare varietate de resurse, dezvoltarea rurală fiind o strategie adecvată pentru viitor, aceasta implicând extinderea binefacerilor creșterii economice din mediul rural asupra celor al căror viitor este legat de căutarea mijloacelor de existență, la țară.

Finanțarea reprezintă o activitate esențială pentru desfășurarea în condiții optime a oricărui proces economic. În România, agricultura ca ramură cu rol strategic în economia de piață a necesitat alocări de resurse financiare considerabile pentru restructurare și modernizare. În ceea ce privește finanțarea agriculturii, principalele instrumente de susținere, de implementare și consolidare sunt:

- Prețurile;
- Subvențiile;
- Cotele de producție;
- Protecția vamală.

Fondurile specifice cu impact asupra dezvoltării rurale sunt reprezentate de:

- Fondul European de Dezvoltare Regional (FEDR);
- Fondul Social European(FSE);
- Fondul de Coeziune (FC).

și două Acțiuni Complementare, respectiv

- Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (FEADR)
- Fondul European pentru Pescuit (FEP).

Principalele caracteristici ale viitorului proces de programare:

- concentrarea tematică asupra priorităților Strategiei Europa 2020 pentru o „creștere inteligentă, durabilă și incluzivă”, transpusă în Cadru Strategic Comun (CSC) la nivel european;

- un cadru unic de programare la nivelul fiecărui Stat Membru – numit Contract /Acord de Parteneriat (C/AP) 2014-2020 (care să înlocuiască actualul Cadru Strategic Național de Referință 2007-2013) și care va acoperi instrumentele structurale și fondurile destinate dezvoltării rurale și pescuitului, respectiv: Fondul European pentru Dezvoltare Regională (FEDR), Fondul Social European (FSE), Fondul de Coeziune (FC), FEADR (Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală) și FEPM (Fondul European pentru Pescuit și afaceri Maritime); aceste fonduri, programate prin CSC, vor contribui la realizarea obiectivelor Uniunii privind o creștere inteligentă, durabilă și incluzivă;

- posibilitatea de a putea elabora programe multi-fond în cazul implementării instrumentelor structurale;

- oportunități extinse pentru abordarea teritorială a programării;

- un accent crescut pe performanța și monitorizarea rezultatelor;

- orientarea specifică a cheltuielilor către realizarea priorităților Uniunii și delimitarea clară a sumelor alocate în acest scop;

- impunerea unor condiționalități macroeconomice, ex-ante și ex-post pentru accesarea/cheltuirea fondurilor;

- simplificarea procesului de implementare și un mai bun management al fondurilor.

Suportul ce poate fi oferit prin aceste măsuri pentru regiunile vizate este destinat: împăduririi suprafețelor agricole; reparcelării agricole; serviciilor pentru fermieri; calității marketingului produselor agricole; serviciilor de bază pentru economia și populația rurală .

Aceste măsuri pentru susținerea agriculturii și dezvoltării rurale susținute prin finanțare de UE au fost grupate pe șapte mari categorii:

1. investiții în ferme: conservarea și îmbunătățirea mediului, îmbunătățirea condițiilor de igienă, bunăstarea animalelor;
2. resursele umane: susținerea tinerilor fermieri, stimularea pensionării anticipate și a formării profesionale;
3. zonele rurale mai puțin favorizate, subiect al constrângerilor de mediu;
4. măsuri de agro-mediu;
5. procesarea și marketingul produselor agricole;
6. păduri: ajutoarele pot fi utilizate pentru șapte tipuri de măsuri, din care amintim: investiții în păduri,
7. măsuri de promovare a adaptării și dezvoltării zonelor rurale: sunt incluse aici un număr de 33 de măsuri destinate atât sectorului agricol, dar și dezvoltării economice de ansamblu a zonelor rurale din întreaga UE.

Capitolul cu numărul doi al tezei, intitulat „**Studiul fondurilor europene de pre și postaderare la Uniunea Europeană**”, este divizat în două părți și mai multe subpărți:

- Principalele programe europene de finanțare
- Fonduri europene pre aderare

- Fonduri europene de post aderare
- Aspectele principale urmărite prin programele europene.

Uniunea Europeană este una dintre regiunile cele mai prospere din lume. În aceste condiții *coeziunea economică și socială este necesară, fiind totodată și unul din principalele obiective* ale Uniunii Europene. Politica de coeziune economică și socială a Uniunii Europene este, înainte de toate, o politică a solidarității, și are 3 obiective:

A. Convergența este un obiectiv finanțat cu 80% din bugetul destinat fondurilor structurale și de coeziune, care vizează regiunile din statele membre ale Uniunii Europene care au un PIB/locuitor mai mic decât 75% din media comunitară

B. Competitivitatea regională și ocuparea forței de muncă este al doilea obiectiv, finanțat cu 15% din bugetul destinat fondurilor structurale și de coeziune,

C. Cooperarea teritorială europeană este obiectivul finanțat cu doar 5% din bugetul destinat fondurilor structurale și de coeziune

Implementarea obiectivelor urmărite prin programele europene se bazează pe un număr de principii, după cum urmează:

- a. Concentrarea
- b. Parteneriatul
- c. Subsidiaritatea
- d. Adiționalitatea sau coerența

Fondurile de pre-aderare au fost special create pentru țările candidate sau pentru potențialele candidate în vederea pregătirii acestora pentru viitoarea administrare a Fondurilor Structurale și de Coeziune. Începând cu ianuarie 2007, noul Instrument de Asistență pentru Pre-aderare (IPA) a absorbit programe care anterior asigurau această funcție, inclusiv PHARE, PHARE CBC, ISPA, SAPARD, CARDS și instrumentul financiar pentru Turcia.

Pentru programarea următoare există trei instrumente financiare cunoscute ca Fonduri Structurale respectiv:

- Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDR);
- Fondul Social European (FSE);
- Fondul de Coeziune (FC).

și două Acțiuni Complementare, respectiv:

- Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (FEADR);
- Fondul European pentru Pescuit (FEP).

Din cele șapte programe operaționale patru sunt programe operaționale sectoriale:

- Programul Operațional Sectorial Creșterea Competitivității Economice – POS CCE;
- Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane – POS DRU;
- Programul Operațional Sectorial de Mediu – POS MEDIU;
- Programul Operațional Sectorial Transport – POST.

Partea a doua, cea a cercetărilor proprii debutează cu al treilea capitol al tezei, „**Metodologia cercetării**”, capitol consacrat materialului și metodologiei de analiză. S-a considerat oportună stabilirea unei metodologii coerente de analiză, respectiv definirea terminologiei specifice și a unor indicatori care cuantifică starea, caracteristicile și potențialul socio-economic. S-au clarificat:

- Descrierea succintă a scopului și obiectivelor propuse ale tezei
- Etapele cercetării și sursele de informare
- Localizarea cercetărilor în timp și spațiu.

Capitolul patru al tezei, „**Cercetari privind fondurile de preaderare accesate de Romania. Experiența acumulată**” a analizat:

- condiții generale legate de finanțarea prin programe europene
- particularități privind finanțarea agriculturii și spațiului rural românesc din resurse externe
- evidențierea gradului de absorbție al fondurilor europene de preaderare
- programe de finanțare a agriculturii și spațiului rural românesc din resurse europene în perioada de postaderare
- evoluția finanțării prin fondurile de pre aderare și post aderare la nivelul mediului rural românesc.

Fondurile Structurale nu constituie o sursă unică de finanțare în cadrul bugetului Uniunii, ci fiecare fond acoperă zona sa tematică specifică. Lucrul cu fonduri europene presupune respectarea a două mari impuneri

1) Beneficiarul trebuie să contribuie cu un anumit procent din valoarea investiției;

2) Suma nerambursabilă se acordă după efectuarea cheltuielii (din fondurile beneficiarului) și prezentarea unor documente justificative.

România se bucură de un potențial de dezvoltare important, deși insuficient exploatat. Cu o suprafață totală de 238 mii km² și o populație de 19,041 milioane de locuitori, România, este ca mărime, cel de-al doilea nou stat-membru al Uniunii Europene, după Polonia. Reprezintă 6% din suprafața totală a Uniunii Europene și 4% din populația acesteia. Cu toate acestea, până în prezent, aceste avantaje au avut doar o influență limitată în ceea ce privește generarea unei dezvoltări semnificative și restructurări în agricultură și în zonele rurale. Zonele rurale dispun de un potențial de creștere substanțial și au un rol social vital.

Utilizarea fondurilor europene reprezintă o oportunitate de dezvoltare economică a României. În plus, odată cu atragerea fondurilor post-aderare, România ar putea deveni o țintă favorită a investitorilor, potențialul de dezvoltare a proiectelor de investiții, în special pe infrastructură, fiind imens. Însă atingerea unui grad de absorbție de sub 10% plasează România în urma statelor integrate în Uniunea Europeană în anul 2004.

Pentru perioada 2007-31 decembrie 2014 banii europeni pentru agricultură și dezvoltare rurală, acordați la nivel național, au fost:

- Programul Național de Dezvoltare Rurală - 82,5%, adică 6,7 miliarde de euro;
- Plățile directe la hectar - 94%, adică circa 6,6 miliarde de euro. Acești bani se absorb cel mai ușor, pentru că se acordă fermierilor automat, în funcție de suprafața cultivată, fără proiecte.
- Programul Operațional pentru Pescuit - 46,12%, adică 106 milioane de euro.

Potrivit datelor furnizate de MADR, alocarea FEADR pentru implementarea PNDR 2014-2020 este de 8,13 mld.euro. La aceasta, se adaugă contribuția națională în valoare de 1,34 mld. euro. Numărul proiectelor depuse (din cadrul măsurilor implementate de către AFIR) este de 6.852 cu o valoare publică de 1,17 mld. euro, din care s-au selectat pentru finanțare 1.109 proiecte în valoare publică de 67,17 mil. euro.

Fondurile UE raportate la numărul de locuitori absorbite de România sunt cele mai mici din Uniunea Europeană, respectiv 155 euro/cap de locuitor față de 1.190 euro în Estonia sau 209 euro în Bulgaria.

Există totuși un singur domeniu care face cât toate cele șapte programe operaționale amintite. Programul Național de Dezvoltare Rurală, deși ultimul aprobat și lansat, a atras până acum peste 1.800 de proiecte de circa 1,4 miliarde de euro.

Capitolul cinci, „**Cercetări privind Republica Serbia și nevoia de finanțare a dezvoltării rurale durabile**” pune accent pe localizare geografică și descrierea gradului de dezvoltare socio-economică a spațiului cercetării, în prima parte, iar partea a doua este destinată evidențierii unor particularități specifice activităților agricole din cadrul arealului studiat.

Serbia este un stat unitar, organizat din punct de vedere administrativ în 2 provincii autonome, 29 de districte, 24 de orașe și 150 de comune.

Serbia are două provincii autonome: Voivodina în nord (cu 39 de comune și 6 orașe) și Kosovo și Metohia în sud (cu 28 de comune și un oraș). Provincia autonomă Kosovo și Metohia (sau *Kosovo* pe scurt) a fost transferată în administrația UNMIK din iunie 1999. În februarie 2008, Guvernul din Kosovo și-a declarat independența, care a fost recunoscută de 108 țări (inclusiv de majoritatea țărilor din Uniunea Europeană și SUA) dar nu a fost recunoscută de Serbia sau de ONU. Provincia Voivodina își are propriul parlament și guvern și se bucură de o autonomie în anumite domenii, cum ar fi infrastructura, știința, educația și cultura.

Cele cinci regiuni statistice actuale ale Serbiei sunt:

- Voivodina
- Belgrad
- Šumadija și Serbia de Vest
- Serbia de Sud și de Est
- Kosovo și Metohia

În ciuda faptului că economia Serbiei s-a confruntat în ultimele decenii ale secolului XX cu sancțiuni economice, cu dezintegrarea Iugoslaviei, cu războaie interetnice. Serbia are încă o economie în tranziție, cu un sistem de privatizare nefinalizat și reforme structurale incomplete. Marile provocări viitoare includ: cheltuieli

guvernamentale mari pentru salarii, pensii și șomaj; o nevoie crescândă pentru noi împrumuturi guvernamentale; creșterea debitelor străine publice și private și stagnarea nivelului investițiilor străine directe. Veniturile din privatizare au scăzut considerabil în ultimii ani, în timp ce un mare procent din activitatea economică rămâne în mâinile statului.

Agricultura din Serbia se află în centrul economiei și este un motor al dezvoltării zonelor rurale. Contribuția agriculturii la PIB-ul Serbiei rămâne ridicată. În anul 2016, agricultura a reprezentat 11,9% din PIB, cu 2,4% mai mare decât anul trecut, în principal datorită condițiilor meteorologice foarte favorabile și culturilor record. Această participare ridicată la PIB-ul țării a rezultat mai ales din pământul fertil al Serbiei și din condițiile naturale pentru producția agricolă, precum și de importanța continuă a economiei rurale pentru populația Serbiei și de întârzierile în reformele structurale din alte sectoare ale economiei. Potrivit Biroului Statistic Sârb, în agricultură există 680 000 de persoane sau 21% din totalul forței de muncă din țară. Agricultura este, de asemenea, cel mai important sector de export din Serbia. În anul 2016, producția agricolă și alimentară a reprezentat 19,4% din totalul exporturilor sârbe și sa bucurat de un excedent de 1,4 miliarde dolari, cu 130 milioane de dolari mai mult decât în 2015 (în special din cauza creșterii exporturilor de fructe și legume prelucrate). Aproximativ 60% din suprafața agricolă a Serbiei este utilizată pentru producția de cereale, inclusiv porumb, grâu, orz, floarea-soarelui, soia și sfecla de zahăr. Principalul teren agricol se află în partea de nord a țării; Voivodina reprezintă 84% din totalul terenurilor cultivabile din Serbia. Țara are 5,05 milioane de hectare (ha) de teren arabil. Aproximativ 90% din terenurile arabile sunt proprietate privată, iar 10% aparțin guvernului. Conform Recensământului Agricol din Serbia din 2012, există aproximativ 630.000 de entități agricole înregistrate din care aproximativ 99,6% sunt gospodării familiale, iar 0,4% persoane juridice. Mărimea medie a exploatației de familie este de numai 4,5 ha, iar mărimea medie a exploatațiilor agricole înregistrate este de 10,6 ha. În Serbia, aproximativ 94% din agricultorii înregistrați au până la 20 ha de teren arabil, în timp ce restul de 6% sunt fermieri mari cu teren arabil de peste 20 ha.

Cele mai multe companii *din industrie* sunt deținute de stat. Câteva din cele mai importante domenii și companii sunt:

- NIS (Industria Petrolului din Serbia) cu 7629 de angajați, la care acționar majoritar este Gazprom cu 56,6%.
- Srbjagas având 3011 de angajați, companie care integrează producția, transportul și distribuția de gaze, asigurând 1/6 din consumul intern din resurse interne.
- Telekom Serbia cu 13.000 de angajați, în curs de privatizare,
- Combinatul siderurgic din Smederevo: este cel mai important producător din sud estul Europei de produse metalurgice.
- Zastava- Fiat este centrala industrială de autoturisme din Kragujevac, fiind cel mai mare exportator de bunuri produse în Serbia.
- Complexul metalurgic din Bor: conține activitățile primare de minerit și prelucrarea minereurilor de cupru în cantități importante la nivel regional. De asemenea, există proiecte de dezvoltare a exploatarii minereurilor de bor, fosfați, zirconiu, zeoliți etc.
- Compania de produse de materiale de construcții din Kikinda este în continuă dezvoltare, exportând cărămizi și țigle și în România.

Piața sârbilor TIC a fost estimată la 2 miliarde de dolari în 2016. Acest sector reprezintă 6% din PIB-ul Serbiei și este cel mai vibrant și cel mai rapid creștere în sectoarele sârbe din ultimii 10 ani. Potrivit statisticilor oficiale sârbești, veniturile totale din telefonie mobilă și fixă în 2016 au atins 1,2 miliarde de dolari, iar 200 milioane de dolari din operațiunile de servicii internet. Un total de 65% din gospodăriile din țară au un computer, 64% o conexiune la internet și 58% o conexiune rapidă la internet.

Capitolul șase, intitulat "**Cercetări privind fondurile de preaderare accesate de Republica Serbia. Analize și propuneri**", ia în considerare în prima parte a capitolului unele repere ale dezvoltării rurale durabile specifice arealului studiat, iar în partea a doua se concentrează pe sublinierea problemelor privind finanțările analizate și emiterea unor propuneri pentru îmbunătățire.

Pentru diminuarea dezechilibrelor între diferitele zone ale regiunii, datorate dezvoltării economice neregulate de pe teritoriul acestuia, au fost stabilite câteva arii prioritare de dezvoltare respectiv zone de restructurare industrială în jurul marilor orase. Direcțiile strategice de dezvoltare durabilă și programele strategice de dezvoltare sectoriale au fost convenite și definite cu consultarea largă a actorilor locali cu

responsabilități în dezvoltarea regiunii, în cadrul a mai multor conferințe organizate în perioada anterioară care au avut ca obiectiv realizarea Strategiei de dezvoltare economico-socială.

Zonele rurale în care predomină factorii favorabili dezvoltării economico-sociale din zona se caracterizează printr-un larg evantai de resurse naturale, precum și prin dezvoltarea unor activități neagricole și multiplicarea resurselor de venituri. Obiectivele dezvoltării durabile urmărite în aceste zone care prezintă puncte tari pentru dezvoltarea rurală durabilă din regiune trebuie să urmărească:

- promovarea diversificării activităților economice;
- implantarea de întreprinderi mici și mijlocii cu profil agricol, industrial, artizanal, de servicii;
- dezvoltarea infrastructurii tehnice;
- utilizarea eficientă a resurselor naturale, acordând atenție creării condițiilor specifice pentru dezvoltarea activităților de recreere și turism rural;
- transformarea agriculturii într-o activitate performantă și diversificată;
- dezvoltarea potențialului uman;
- îmbunătățirea infrastructurii sociale și a condițiilor de viață;
- reabilitarea, protecția și conservarea, zonelor cu valoare naturală și de peisaj;
- implicarea populației locale în procesul de dezvoltare.

Principala preocupare privind factorii nefavorabili care acționează asupra dezvoltării rurale durabile din spațiul rural al regiunii Voivodina ar trebui să conste odată în identificarea problemelor apoi în scoaterea acestor zone din sărăcie. Politicile de sprijinire a acestor zone și de înlăturare a factorilor nefavorabili trebuie să fie orientate spre:

- realizarea și modernizarea infrastructurilor tehnice;
- promovarea și realizarea unei agriculturi performante și diversificate;
- diversificarea activităților economice din spațiul rural;
- accelerarea procesului de privatizare în agricultură;
- acordare de prime de instalare tinerilor agricultori;
- reducerea impozitelor și taxelor pentru întreprinzătorii care dezvoltă activități economice conexe agriculturii în spațiul rural;
- acordare de credite cu dobândă bonificată pentru investitorii care investesc în aceste zone;
- orientarea gospodăriilor agricole spre activități viabile;
- îmbunătățirea infrastructurii sociale;
- încurajarea agroturismului și producției ecologice.

Analiza principalelor resurse de dezvoltare, coroborată cu posibilitățile de dezvoltare, crează un model agregat structurat. Astfel, domeniile de activitate cu potențial de dezvoltare și care ar trebui luate în calcul în cazul dezvoltării rurale durabile a regiunii Voivodina sunt: Agricultură-ramură zootehnică, Agricultură-ramură vegetală, Agricultură ecologică, Turism rural neconvențional. Atragerea de capital este de asemenea privită de cei mai mulți întreprinzători privați ca pe un subiect tabu. Marea șansă pentru dezvoltarea localităților din mediul rural pare să fie reprezentată de finanțările europene. Atât proiectele de preaderare cât și cele de postaderare au scopul îmbunătățirii nivelului de trai în mediul rural al regiunii. Acestea contribuie la o serie de beneficii precum:

- modernizarea exploatațiilor agricole pentru a-și îmbunătăți performanța economică prin utilizarea mai bună a factorilor de producție, incluzând introducerea de noi tehnologii care vizează calitatea, precum și diversificarea în interiorul și/sau exteriorul exploatației;

- asigurarea restructurării fermelor de semi-subsistență și tranziția lor către exploatații viabile, ducând la creșterea veniturilor acestor ferme în același timp cu scăderea costurilor de producție, la care se adaugă stoparea migrației tinerilor având în vedere că mare parte din proiectele contractate au fost depuse de tineri sub 40 ani;

- crearea și sprijinirea microîntreprinderilor din mediul rural cu activitate în diverse domenii pentru asigurarea serviciilor specifice a populației rurale. Crearea și dezvoltarea acestor microîntreprinderi a determinat creșterea veniturilor populației rurale, o mai bună valorificare a resurselor locale, dar și o mai bună acoperire a nevoilor de servicii;

- renovarea, dezvoltarea satelor, conservarea și îmbunătățirea moștenirii rurale, la care se adaugă concentrare pe acordarea de servicii turistice de către ferma sau gospodăria agricolă și care păstrează totodată

ospitalitatea populației, care continua importante tradiții și obiceiuri din mediul rural asigurând în acest fel păstrarea identității dat fiind specificul spațiului rural.

Experiența țărilor candidate la Uniunea Europeană arată că principalele dificultăți cu care s-au confruntat în cadrul procesului de absorbție a fondurilor structurale pot reprezenta, în contextul specific al Republicii Serbia, obstacole similare în cadrul dezvoltării proiectelor post-aderare. Dacă în acest moment, problema constă în incapacitatea (în mare parte administrativ-instituțională) de a atrage și cheltui banii europeni în condiții de eligibilitate, pe termen lung, provocarea majoră a tuturor statelor membre va consta în asigurarea unei absorbții sustenabile a fondurilor comunitare, înțelegând prin aceasta măsura în care absorbția acestui capital financiar poate, și chiar produce, valoare adăugată pe termen mediu și lung. De aceea este necesar a se introduce în cadrul de analiză și evaluare al politicilor comunitare, conceptul de absorbție sustenabilă și un indicator sau un indice compozit corespunzător, care să ia în considerare criteriile cum ar fi de exemplu: locuri de muncă create sau susținute prin absorbția de fonduri europene; număr de brevete în domeniul tehnologiei, obținute prin implementarea de proiecte finanțate din fonduri europene.

Ultimul capitol, cel cu numărul șapte, ”**Studiu de caz privind gradul de multumire a populației cu privire la fondurile de dezvoltare**” a urmărit identificarea părerilor locuitorilor din arealul studiat privind aspectele specifice finanțării europene, iar pe baza concluziilor desprinse s-a venit cu unele propuneri.

Identificarea părerilor locuitorilor din arealul studiat privind aspectele specifice finanțării europene a fost pusă în aplicare prin prisma unui chestionar. Chestionarul s-a aplicat la un număr de 43 de intervievați ceea ce reprezintă mai mult de 1.5% din populația din comuna Alibunar. Acest număr de interviuri am considerat ca este suficient pentru a ne forma o imagine reală despre întrebările aplicate în interviul chestionarului. Deasemenea marja de varietate a chestionaților ne da o imagine exactă a societății agricole din Alibunar dar și despre societatea din localitate. În totalitate au fost formulate 20 de întrebări cu mai multe variante de răspunsuri (2-5), din care am putut să tragem o serie de concluzii.

Cert este că *fondurile europene reprezintă un catalizator important și pentru dezvoltarea mediului rural al Voivodinei*. Finanțările din fonduri europene, au reprezentat o „gura de aer”, și au adus multiple beneficii, dictate în principal de direcțiile de finanțare, obiectivele urmărite vizând:

– reducerea dimensiunii populației ocupate în agricultură și asigurarea de alternative de ocupare și venit, în contextul mai larg al abordării problematice din perspectiva dezvoltării rurale, corelată cu crearea de exploatații economice viabile, prin eforturi de reducere a gradului de fragmentare a exploatații fondului funciar;

– dezvoltarea unei infrastructuri și a unor servicii specifice zonelor rurale, care să susțină dezvoltarea acestor regiuni, atât din perspectiva creșterii caracterului comercial al agriculturii, dar și din cea a oferirii de alternative de ocupare și venit pentru populație.

Pe viitor, pentru *creșterea performanței absorbției fondurilor europene în zona Voivodina este necesar a se lucra intens pe unele probleme precum:*

- Identificarea unor proiecte prioritare, compatibile cu obiectivele politicilor economice susținute cu fonduri din bugetul UE;
- Construirea de aranjamente și instrumente financiare care să permită realizarea cofinanțării;
- Accent deosebit pe parteneriat public-privat în susținerea dezvoltării mediului rural;
- Constituirea unor grupuri de fermieri, pentru marketingul în comun al produselor agricole;
- Informarea și mediatizarea pe scară cât mai largă a temelor privind modalitățile de accesare a fondurilor europene;
- Oferirea de consultanță gratuită de către autoritățile locale prin organizarea unor cursuri periodice, eventual televizate, privind redactarea unei cereri de finanțare, întocmirea bugetelor de proiect, modul în care se realizează managementul unui proiect;
- Crearea unui sistem coerent de comunicare între autoritățile publice și mediul de afaceri, în scopul implicării active a sectoarelor private în derularea diferitelor programe europene;
- Mediatizarea celor mai bune proiecte la nivel național în vederea cunoașterii și asimilării experienței diferitelor regiuni și diseminarea celor mai bune practici între acestea.

Teza se încheie cu o serie de concluzii și propuneri, și cu o amplă bibliografie, adecvată tematicii supuse analizei.